ВІДГУК
офіційного опонента – доктора філософії
за спеціальністю 081 Право Левченко Діани Сергіївни на дисертаційне дослідження Стельмаха Владислава Юрійовича «Адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Стабільний політичний, соціальний та економічний розвиток України, як незалежної, суверенної й демократичної держави, визначається сукупністю взаємопов'язаних чинників, серед яких важливе місце належить належному функціонуванню механізмів публічного управління та забезпеченню екологічних прав людини. В умовах повномасштабної війни, поглиблення соціально-економічних дисбалансів і загальної політичної нестабільності, істотно зростає значення прозорості та обґрунтованості рішень, що ухвалюються у сфері охорони навколишнього природного середовища. Разом із тим, сучасні виклики негативно позначаються на якості демократичних процедур, у тому числі на реалізації права громадян на участь у процесі прийняття екологічно значущих рішень. Обмеженість реального доступу громадськості до інформації, формалізований характер консультацій та недостатній рівень врахування позиції громадян у діяльності органів публічної влади, знижують ефективність такого права та послаблюють суспільну довіру. За цих обставин вдосконалення адміністративно-правових засад участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища набуває особливого значення. Забезпечення дієвих і результативних механізмів громадської участі є необхідною умовою демократичного врядування, запобігання екологічним ризикам, захисту публічних інтересів і формування сталих передумов для довгострокового розвитку Української держави. З огляду на зазначене вище, важливим напрямком діяльності законодавця та вітчизняних науковців, є побудова ефективних та дієвих адміністративно-правових засад забезпечення

участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Саме на вирішення цього завдання і спрямована дисертаційна робота Стельмаха Владислава Юрійовича, що підтверджує актуальність дослідження питань, пов'язаних із забезпеченням участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також його практичну значимість і науково-теоретичну цінність.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Основні наукові результати дисертаційного дослідження Стельмаха В.Ю. опубліковано в 8 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей опублікованих у наукових виданнях України, що визнані як фахові з юридичних наук, трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Стельмаха В.Ю. «Адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в

опублікованих працях. Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правових засад участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень, що розкриває адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища. За результатами проведеного дослідження обґрунтовано наукові положення теоретичного та практичного спрямування щодо удосконалення адміністративно-правових засад участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

В роботі вперше: виділено ключові ознаки поняття «права громадян на участь у прийнятті рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища»; здійснено класифікацію юридичних гарантій забезпечення реалізації громадянами права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; – обґрунтовано необхідність ухвалення закону «Про участь громадськості в ухваленні рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища»; «Положення про взаємодію Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості щодо участі в ухваленні рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища».

Вдосконалено: теоретичний підхід щодо характеристики поняття «охорона навколишнього природного середовища»; теоретичне бачення переліку принципів реалізації права участі громадськості у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; науковий підхід до визначення характерних особливостей адміністративних процедур забезпечення реалізації громадянами України права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Отримали подальшого розвитку: визначення поняття «суб'єкти забезпечення реалізації громадянами України права на участь в процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища»; характеристика досвіду Сполучених Штатів Америки, Канади, Європейського Союзу в цілому, Німеччини, Франції, Польщі, Грузії та Республіки Казахстан щодо забезпечення реалізації громадськістю права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища (с.25–28).

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, положень і висновків, сформульованих у дисертаційній роботі Стельмаха В.Ю., не викликає суттєвих зауважень. Висновки дисертації логічно випливають з отриманих результатів і характеризуються належним рівнем аргументованості, що підтверджується застосованою методологією дослідження, яка базується на комплексному поєднанні загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціально-наукових методів пізнання.

Достовірність і переконливість отриманих наукових результатів, сформульованих положень, висновків і рекомендацій також забезпечується використанням емпіричної бази, що охоплює результати власних спостережень автора та його практичного досвіду професійної діяльності.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Стельмаха В.Ю., винесені на публічний захист, є послідовними, належно обґрунтованими й аргументованими, вирізняються високим рівнем наукової новизни та мають істотну теоретичну і практичну цінність.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення,

висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: науково-дослідній сфері – як основа для подальших наукових розробок адміністративно-правових засад участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; правотворчій діяльності – для вдосконалення адміністративно-правового законодавства в частині забезпечення реалізації громадянами України права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності системи суб'єктів забезпечення реалізації громадянами України права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища; освітньому процесі – під час розробки навчальних посібників, методичних рекомендацій та викладання навчальної дисципліни «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Стельмаха В.Ю. викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У роботі слушно:

обґрунтовано, що особливостями охорони навколишнього природного середовища є наступні: по-перше, носить комплексних характер, адже охоплює всі елементи довкілля: атмосферу, воду, землю, флору, фауну, надра; по-друге, виступає важливим об'єктом адміністративно-правового регулювання; по-третє, носить, переважно, превентивний характер, оскільки її основна мета — не допустити забруднення та виснаження природних ресурсів; по-четверте, проблеми охорони навколишнього природного середовища виходять за межі однієї держави, адже вони є предметом діяльності всіх цивілізованих країн світу; по-п'яте, носить науково-обґрунтований характер (с.44);

до ключових ознак права громадян на участь у прийнятті рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища віднесено: особлива система джерел нормативно-правового регулювання; має дуалістичний характер; є гарантією реалізації і захисту права на сприятливе навколишнє середовище як фундаментального екологічного права; здійснюється шляхом залучення громадян до процесів правотворчості, громадського обговорення, консультування, здійснення громадської експертизи та контролю, гарантоване державою, що передбачає обов'язковий адміністративний чи судовий захист у разі його порушення (с.59);

визначено, що суб'єкти забезпечення реалізації громадянами України права на участь в процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища – це сукупність уповноважених законодавством органів державної влади та місцевого самоврядування, до компетенції яких належать питання формування та забезпечення існування умов для ефективного, результативного та повноцінного виконання кожним окремим громадянином (і громадськістю в цілому) екологічних прав та прийняття участі у вирішенні різноманітних питань сфери охорони навколишнього природного середовища (с.85);

доведено, що з метою вдосконалення адміністративних процедур участі громадськості у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, необхідно визначити та закріпити у Постанові Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» наслідки порушення встановлених вимог щодо неоприлюднення чи несвоєчасного оприлюднення орієнтовних планів консультацій з громадськістю, порушення строків консультацій, недотримання вимог до форми та змісту інформаційних повідомлень, а також звітів за результатами проведених громадських обговорень тощо (с.117);

юридичні гарантії забезпечення реалізації громадянами права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного

середовища запропоновано поділити на дві групи. Першу становлять гарантії, пов'язані зі створенням умов для реалізації досліджуваного права: його законодавче закріплення, процесуальні форми реалізації, юридичні факти, з якими пов'язують його настання та реалізацію. До другої групи слід віднести гарантії охорони права громадськості на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, а також механізми та інститути його захисту: засоби забезпечення виконання громадянами цього права. До таких гарантій запропоновано віднести: 1) гарантії припинення порушеного права – насамперед заходи адміністративної відповідальності та 2) гарантії судового захисту (с.135);

тощо.

Оцінюючи подану до захисту дисертаційну роботу, доцільно відзначити, що обрана тема дослідження справляє позитивне враження та є актуальною з наукової точки зору. Дисертація Стельмаха В.Ю. характеризується логічною послідовністю викладу матеріалу, ґрунтовністю наукових міркувань і чіткістю аргументації, що свідчить про належний рівень теоретичної підготовки та наукову спроможність здобувача.

Зміст дисертації, а також результати наукових публікацій автора підтверджують його наукову зрілість, володіння методологією та методикою дослідницької діяльності, здатність критично осмислювати наукові здобутки, узагальнювати їх і на цій основі самостійно формулювати наукові гіпотези, положення та висновки концептуального характеру. Отримані результати створюють належне підґрунтя для подальших наукових досліджень у відповідному напрямі.

Дисертація написана грамотно, стиль викладення характеризується смисловою завершеністю, цілісністю та простотою формулювань відповідних наукових положень, рекомендацій, які можуть бути використані в практичній діяльності суб'єктів забезпечення захисту інвестицій в Україні.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано **висновки**, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають

отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Стельмаха В.Ю. «Адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу Стельмаха В.Ю., необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1) на сторінці 43, автор слушно відмічає, що «охорону навколишнього природного середовища слід розуміти у широкому та вузькому розумінні». І далі пише, «відповідно до широкого підходу, – це сукупність суспільно-правових відносин, які виникають між ВРУ, КМУ, уповноваженими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та громадянами України з питань забезпечення сталого суспільного розвитку, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки на території держави» (с.44). З таким твердженням важко погодитись, адже мова має йти не про відносини між ВРУ КМУ, тощо, а про те, що відповідні суб’єкти є, так би мовити, є регуляторами досліджуваних правовідносин.

2) вбачається, що дисертант занадто захопився аналізом теоретичних підходів вчених, щодо розуміння поняття «адміністративна процедура», зокрема, в роботі наведено більше десяти різних точок зору, щодо тлумачення цього поняття (с. 107–110).

3) автором багато уваги приділено аналізу досвіду Сполучених Штатів Америки, Канади, Європейського Союзу в цілому, Німеччини, Франції, Польщі, Грузії та Республіки Казахстан щодо забезпечення реалізації громадськістю права на участь у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища (підрозділ 3.1), однак цікаво було б почути під час захисту дисертації досвід якої з країн у досліджуваній сфері найбільш імпонує здобувачу і чому саме.

Однак, висловлені зауваження за своєю сутністю не є критичним, мають лише рекомендаційний характер.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Стельмаха В.Ю. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Підсумовуючи можна зробити висновок, що дисертація Стельмаха В.Ю. на тему: «Адміністративно-правові засади участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища» сприймається як цілісне завершене монографічне дослідження, містить в собі наукові висновки і рекомендації, що мають істотне значення, відповідає вимогам МОН України. Рецензоване наукове дослідження, його результати та оформлення відповідають спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор, з урахуванням результатів

публічного захисту, заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»).

Офіційний опонент –
доцент кафедри менеджменту
та інноваційного розвитку
Вищого навчального закладу
«Університет економіки та права «КРОК»,
доктор філософії за спеціальністю 081 Право **Діана ЛЕВЧЕНКО**